

– територіальні програми запобігання злочинності неповнолітніх на місцевому рівні, що діють з метою запобігання вчиненню злочинів молодіжними бандами;

– ініціатива «Захищаючи дитинство», спрямовану на профілактику правопорушень неповнолітніх, які зазнали насильства.

На федеральному рівні діють програми, метою яких є підтримка місцевих громад у запобіганні насильству; припинення впровадження расової та культурно-національної ворожнечі; ідеологічне та матеріальне оздоровлення сімейного способу життя; рекомендації щодо скорочення у ЗМІ реклами з насильством; пропаганда скорочення насильства.

Превентивні програми США є досить ефективними, що підтверджується статистичними даними: у період з 2006 до 2020 р. кількість арештів неповнолітніх за скоєні злочини скоротилася на 54,8 %; чисельність заарештованих неповнолітніх у 2020 р. порівняно з 2019 р. скоротилася на 8,4 % (з 709 317 до 649 970).

Аналіз превентивної практики США показує, що нагляд за протиправною або злочинною поведінкою неповнолітніх, який застосовується в роботі органів правосуддя в США, здійснюється, в тому числі, і за допомогою «організаційного примусу» – ізоляції від суспільства, жорсткого контролю та дисциплінарних санкцій, домашнього арешту із застосуванням електронного моніторингу.

УДК 343.9

Сергій Вікторович БЕЗПАЛЬКО,

*кандидат юридичних наук, начальник Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2168-060X>;*

Іван Васильович КРИЦАК,

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3530-4269>*

ПОЛІТИКА БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ: ДУХОВНО-ЦІННІСНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

Злочинність, як і все живе у цьому світі, постійно отримує нове підживлення, вона самовідтворюється і є наслідком вчинення нових злочинів. Вироблення комплексних програм та планів боротьби зі

злочинністю, застосування різноманітних форм і заходів її попередження все ж призводить, як показує практика, до криміналізації нових діянь. У цьому аспекті важливе значення має процес управління злочинністю. Відсутність міцного духовно-ідеологічного стержня у державних управлінців, кожної окремої особистості є завадою контр-наступальній позиції щодо злочинності.

Регіоналістика як перспективний напрям наукових досліджень у кримінології (регіоналістська кримінологія). Регіональна злочинність має свої особливості, і це пояснюється багатьма чинниками. Так, закономірністю є те, що на формування права впродовж віків впливали природно-кліматичні умови, рівень духовно-культурної обізнаності та слідування прагненню до Істини тощо. Сьогодні історичні, географічні та демографічні особливості кожної країни, її етнічні й культурні зв'язки між націями і народностями, іншими країнами, сформовані звичаї і традиції, ментальність так чи інакше позначаються на зовнішніх просторових зв'язках між різними соціальними групами, що загалом свідчить про рівень злочинності держави, її процвітання і благополуччя чи, навпаки, зубожіння.

Попри те, окремі народності не втратили благородності, високих людських і моральних якостей, що формувало право в його сьогоднішньому розумінні. Однак надмірна гуманізація права також може призвести до непоправних наслідків. Значить, визначальним є критерій істинності, межа дозволеного у межах божественних цінностей, пріоритетів і можливостей. Так, для одних держав жорсткий тоталітарний режим є нормою заради того, щоб тримати людей «у тонусі», робити все для об'єднання, працездатності, а для інших – це є порушенням прав людини. Якщо взяти мусульманські країни, то для них за окремі види злочинів страта є нормою і застереженням. Безперечно, це сіє страх у суспільстві, карально-репресивний дух, боязнь перед смертю, що, здавалось би, обмежує можливості свободи як найвищої цінності людини. Однак якщо така свобода використовується у напрямку продукування гріха чи є хорошим ґрунтом для його процвітання, то право державне і божественне має втрутитись у ці процеси, щоб ті чи інші види злочинів, соціальне розтління викорінювалось чи присікалося найбільш радикальними засобами. Це дає можливість у короткі терміни не поширюватись злу на широкі верстви населення. Тому природні, географічні та історичні особливості накладали відбиток на свідомості націй і народностей впродовж багатьох тисячоліть і об'єднати усіх воедино в умовах глобалізаційних процесів суперечить природному стану речей. З іншого боку, тотальне поєднання культур багатьох народів сприяє поглибленню

стійких економічних, екологічних, соціальних, демографічних і національно-культурних складових, що зумовлюють особливості злочинного простору в континентальному, територіально-просторовому розумінні (романо-германської, англо-саксонської, традиційно-звичаєвої сімей правових систем).

Отже, кожна держава являє собою окремих економіко-географічний простір, що має свій національний устрій та культуру, суспільно-політичні особливості. В Україні проживає понад 130 національностей. Головним є їх минуле співіснування, не допустити криміногенності, забезпечити єдність, взаємозв'язок усіх регіонів, їхню цілісність; зумовити взаємозалежність економічних, соціальних і природних зв'язків на засадах морально-духовних факторів, забезпечити баланс інтересів і прав кожного.

Взаємозв'язок регіональної та загальнодержавної злочинності. Як для регіональної, так і загальнодержавної злочинності важливим є визначення причин і факторів, тенденцій її поширеності. Злочинність є станом відображення деградованості суспільства, так званім його лакмусовим папірцем, в якому проявляється увесь негатив суспільного зла, що згодом трансформується у криміногенні явища. Водночас, соціальна цілісність суспільства можлива за умови вироблення міцних духовних основ та підвалин, слідування яким забезпечить його стабільність та прогресивний розвиток. Отож, соціальні процеси та явища обумовлені історичною мінливістю державотворчих процесів, якісною неоднорідністю суспільства. Те, що є злочинним для одних народів, у інших може визнаватися як нормаю чи пропагуватися, усіяло схвалюватися. І ось саме міжнародна спільнота має стояти на сторожі істинності, слідувати християнським цінностям, де відсутній принцип таліону («Око за око, зуб за зуб»). Вироблення універсальних правил для всіх у відстоюванні традиціоналізму залежить від великої кількості чинників, соціальних та політичних процесів, історичних змін, геополітичних та економічних умов. Критерієм же істинності у XXI столітті має стати священне писання, в якому нічого протиправного не записано, тому її істина незмінна у віках. Водночас філософування кожної з релігійних течій, слідування їх вимогам повинно відповідати світовим міжнародно-визнаним стандартам у напрямку боротьби з протиправністю та слідуванню Божественному Закону.

Особливості профілактики злочинності неповнолітніх на регіональному рівні. Кожен регіон має свої особливості культурного середовища, зумовлені історичним минулим та домінуючими галузями економіки, як-от туризм, що, серед іншого, несе багато

негативних тенденцій, пов'язаних з поширенням злочинності. Регіональна профілактика правопорушень у такому разі серед неповнолітніх повинна ґрунтуватися на міцних духовних підвалинах і засадах, включаючи проведення комплексної роботи, особливо зі сторони моральних лідерів держави, регіону, високодуховних особистостей, сила слова яких має суттєву вагу в суспільстві і здатна вплинути на маси. Ось, власне, у такому напрямі повинна засновуватися превентивна робота. Взаємодія всіх органів влади, слідування вищим духовним цінностям є запорукою світлого майбутнього і процвітання молодого покоління у напрямку саморозвитку, високої працездатності, підвищення рівня правової культури, загальної свідомості та освіченості. І такі регіональні та законодавчі програми повинні поширюватись абсолютно на усі прошарки суспільства.

Сучасні засоби комунікації, інтернет-середовище сприяють закмнутості сучасного суспільства чи, навпаки, розкнутості молоді, що проявляється у вседозволеності. Ніколи не знаєш, що в свідомості сучасної молодої людини закладено, адже проконтролювати, яку інформацію вони читають, чим цікавляться, не завжди вдається. Держава належним чином не стоїть на сторожі особистої та інформаційної безпеки молоді так, як це відбувається у високорозвинених країнах. В умовах нинішнього дня підлітки характеризуються особливою жорстокістю вчинення злочинів, і ніколи до кінця не відомі причини такої агресії. Тому необхідно детально вивчати особливості морально-психологічного стану засуджених, адже вчинення злочинів нинішньою молоддю є «феноменальною»; виявити усі фактори та збудники ситуації, з метою попередження вчинення подібних правопорушень і злочинів у майбутньому.

Сучасна молодь пропагує зовсім інші цінності. Діти 90-х, не говорячи вже про покоління радянського періоду, виховувались в іншій субкультурі, що особливо помітно сьогодні. Нинішні педагоги шкіл відзначають провал у культурі поведінки сучасної молоді, що відображається на майбутніх поведінкових процесах у напрямку протиправності та злочинної поведінки. А виховання, як відомо, розпочинається з дитячих садочків, сім'ї, школи, церкви, і якщо в комплексі не вироблені цілісні ідеологічні важелі впливу – відбувається колапс, який сьогодні спостерігається. У зв'язку з бурхливим розвитком інформаційних технологій формуються діти-індіго з надзвичайними розумовими здібностями, характерними особливостями, що потребує особливих підходів до вивчення і формування їхньої свідомості, світоглядного та психоемоційного стану, а головне – відшукання засобів врегулювання відповідної поведінки. Знайти

авторитетні цінності і пріоритети для такої молоді, направити її поведінку у правильне русло є не легким, але важливим завданням.

Справді, конформістська поведінка, основним принципом якої є «роби так, як роблять інші», найбільше притаманна неповнолітнім, вуличній злочинності. Також велике значення має оточення та середовище, в якому людина живе, спілкується, адже зі священного писання знаємо, що з «вибраним будеш вибраний і з розбещеним будеш розбещений» (Пс. 17:26).

Отже, район проживання у містах обирається, як правило, залежно від соціального стану громадян. На жаль, бідність була і залишається ознакою криміногенності того чи іншого адміністративно-територіального поділу, що відображається на загальному стані злочинності. Це наочно ілюструє теорія розбитих вікон, яка полягає в наступному: коли усі сміять, то і мені це дозволено, що згодом виливається у загальну апатію, байдужість, призводить до хаосу, безладдя і, як наслідок, підвищення рівня злочинності. Виникає необхідність мобілізувати усі зусилля задля подолання вказаних тенденцій.

Духовно-культурні цінності українського народу є основою протидії злочинності. Комерціалізація суспільного життя, загрози зовні і духовна війна, руйнування особистісно-цілісного начала, підриг авторитету морально-духовних орієнтирів відобразились на моделі сучасного світу, поведінці та вподобаннях людей. Вони дедалі глибше усвідомлюють, що законодавство – лише окремий інструментарій боротьби зі злочинністю, а насправді розуміння багатьох сутнісних речей, корені зла приховані набагато глибше, і їх треба весь час виявляти.

Культурно-ментальне середовище міста та його роль у боротьбі зі злочинністю. В умовах світових глобалізаційних процесів більшість сільських жителів прагнуть потрапити у міста на постійне місце проживання. Це накладає відбиток на формуванні особливостей міста, його культури, ментальності, звичаїв, традицій. Водночас, привабливість того чи іншого регіону заманює туристів, студентство, заробітчани, які у скорому часі усіма силами намагаються залишитися на постійне місце проживання у тому чи іншому місті. Духовно-моральний клімат також неабияк важливий, адже формується відповідний невидимий простір попри зовнішнє благополуччя, який має свої особливості та відображається на зовнішньому, видимому прояві поведінки особистості, злочинності загалом. Сьогодні така наука, як регіоналістика, є малодослідженою, не вивчається на належному рівні, а насправді її знання і прогресивний розвиток мають

колосальне значення у межах того чи іншого регіону, особливо для приїжджих управлінців, які покликані викоринювати злочинність не в рідному місті. Зрештою, посилене вивчення регіональної злочинності, її факторів і продукування негативних явищ є необхідним для загальної обізнаності. Ментальність, культура, звичаї і традиції міст України потребують детального вивчення також з метою вироблення тактики і стратегії прийняття рішень, розуміння особливостей спілкування, виявлення підводних каменів спотикання і, як результат, – ефективності підбору інструментарію для викоринення та боротьби з негативними явищами і тенденціями, злочинністю як духовно-культурним феноменом, адже зовнішні просторові особливості соціального середовища так чи інакше відображаються на рівні злочинності загалом, є лише видимим віддзеркаленням суспільного благополуччя. Тому настільки важливо заглибитись у внутрішні духовно-сутнісні процеси і особливості регіону, його вірування, релігійність тощо.

Конкретні кроки щодо втілення кримінологічних напрацювань на практиці. На сьогодні існує необхідність у створенні своєрідних груп «кримінологічних політтехнологів», які б займалися: детальним вивченням ситуації на місцях; проведенням відповідної інформаційно-аналітичної роботи з виявлення проблем та надання пропозицій щодо вироблення конкретних відомчих розробок у регіоні, пов'язаних з проблемами кримінологічного аналізу кримінальної ситуації; виробленням конкретних засобів методологічного впливу з метою комплексного аналізу кримінальної ситуації і її прогнозу.

Управлінські заходи щодо протидії злочинності на основі результатів проведеного аналізу та прогнозів ситуації злочинності здатні суттєво змінити ситуацію на краще. Нами неодноразово висловлювалась рекомендація щодо створення відповідних науково-дослідних центрів на регіональному рівні. Спеціалісти відповідних кримінологічних лабораторій повинні систематично виїжджати на місця з метою детального вивчення та ознайомлення з ситуацією у регіонах. Звідси можна виробити управлінські кроки прийняття стратегічних рішень і програм спільно з усіма правоохоронними структурами регіону та держави.